

WYNIKI EKONOMICZNE GOSPODARSTW NALEŻĄCYCH DO EUROPEJSKIEGO STOWARZYSZENIA PRODUCENTÓW MLEKA W 2006 R¹.

Agata Wójcik

Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwami Zachodniopomorskiego Uniwersytetu
Technologicznego w Szczecinie
Kierownik: prof. dr hab. Michał Świtłyk

Słowa kluczowe: gospodarstwa mleczne, produkcja mleka, koszty, przychody
Key words: dairy farms, milk production, costs, returns

S y n o p s i s. W artykule przedstawiono progi rentowności w produkcji mleka w badanych gospodarstwach. Artykuł dostarcza informacji o kształtowaniu się kosztów bezpośrednich produkcji mleka, kosztów pracy i ziemi, kosztów budynków, a także kosztów alternatywnych oraz kosztów całkowitych. Najważniejszym źródłem przychodów w analizowanych gospodarstwach były przychody ze sprzedaży mleka. Dodatkowym, istotnym źródłem przychodów była sprzedaż bydła, a także dopłaty bezpośrednie, subsydia oraz pozostałe przychody. Do przeprowadzenia badań wykorzystano dane z gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka zebrane dla Europejskiego Stowarzyszenia Producentów Mleka (European Dairy Farmers) w 2006 roku.

WSTĘP

Podstawowym problemem rolnictwa, jest zwiększenie jego konkurencyjności ekonomicznej, zarówno na rynku krajowym jak i na rynkach międzynarodowych. Wydatny postęp w tej dziedzinie stanowi podstawowy warunek ożywienia koniunktury rolniczej, obniżenia bezrobocia, poprawy sytuacji dochodowej gospodarstw rolnych oraz umocnienia ich pozycji ekonomicznej na rynku [Sosnowska 2003].

Produkcja mleka jest jednym z najważniejszych kierunków działalności rolniczej w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Do najważniejszych producentów mleka, w krajach „starej Unii” oprócz Niemiec i Francji, należy zaliczyć Wielką Brytanię, Holandię i Włochy [Grochowska 2003]. Konkurencyjność polskich gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka znacznie wzrosła po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Niski poziom kosztów produkcji jest jednym z głównych źródeł przewagi konkurencyjnej polskich gospodarstw wobec gospodarstw krajów Europy Zachodniej.

Celem opracowania jest przedstawienie wyników ekonomicznych gospodarstw mlecznych należących do Europejskiego Stowarzyszenia Producentów Mleka (EDF – *European Dairy Farmers*) w 2006 roku. Europejskie Stowarzyszenie Producentów Mleka zrzesza przo-

¹ Publikacja wykonana w ramach projektu badawczego DWM/N68/EDF-IFCN-AB/2008

dujących producentów mleka w Europie, umożliwiając im wymianę doświadczeń i wiedzy. EDF zostało założone w 1990 roku przez vTI (Johann Heinrich von Thünen Institute – Federal Research Institute for Rural Areas, Forestry and Fisheries) oraz DLG (Deutsche Landwirtschafts-Gesellschaft – German Agricultural Society). Polska uczestniczy w Europejskim Stowarzyszeniu Producentów Mleka od 1999 roku.

Model EDF pozwala przede wszystkim na dokonanie analizy porównawczej kosztów, przychodów oraz systemów produkcji mleka w gospodarstwach mlecznych [Świtłyk, Ziętała 2008].

OBSZAR I METODYKA BADAŃ

Do przeprowadzenia badań wykorzystano dane z gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka zebrane dla Europejskiego Stowarzyszenia Producentów Mleka. W badaniu, które zostało przeprowadzone w 2007 roku, zebrano dane dotyczące 2006 roku. Wzięło w nim udział 255 gospodarstw europejskich z 16 europejskich krajów, którymi były: Belgia (BE), Czechy (CZ), Niemcy (DE), Dania (DK), Hiszpania (ES), Francja (FR), Węgry (HU), Irlandia (IE), Włochy (IT), Luksemburg (LU), Holandia (NL), Polska (PL), Szwecja (SE), Słowacja (SK) i Wielka Brytania (UK). Do porównań wykorzystano średnie koszty oraz przychodów analizowanych gospodarstw. Koszty produkcji mleka przedstawiono uwzględniając metodykę liczenia kosztów w Europejskim Stowarzyszeniu Producentów Mleka, zgodnie z którą, na koszty całkowite składają się:

- koszty bezpośrednie (zakup zwierząt, koszty weterynarza oraz leków, inseminacja, zakup pasz, pozostałe koszty związane z produkcją zwierzęcą, materiał siewny, nawożenie, ochrona roślin, pozostałe koszty związane z produkcją roślinną),
- koszty pracy (wynagrodzenia, koszty alternatywne rodzinnej siły roboczej, usługi obce, paliwo, energia, utrzymanie maszyn, amortyzacja maszyn, koszty alternatywne maszyn),
- koszty budynków (dzierżawa budynków, utrzymanie budynków, amortyzacja budynków, koszty alternatywne budynków),
- koszty ziemi (dzierżawa ziemi, koszty utrzymania ziemi, podatek rolny, koszty alternatywne ziemi),
- koszty kwoty mlecznej (dzierżawa kwoty mlecznej, kara za przekroczenie kwoty mlecznej, koszty alternatywne kwoty mlecznej),
- pozostałe koszty.

Metodyka EDF nie ujmuje kosztów kapitału.

Za walutę do porównań cen przyjęto PLN. Walutę przeliczono według średniego rocznego kursu euro NBP z 2006 roku (3,8951 PLN/1 euro). Wyniki skalkulowano w przeliczeniu na 100 kg ECM (*Energy Corrected Milk*), tj. mleka o skorygowanej wartości białka 3,3% i tłuszczu 4%.

Przeciętna wielkość stada krów w badanych gospodarstwach wahała się w przedziale od 48 krów w gospodarstwach szwajcarskich do 921 w gospodarstwach czeskich (tab. 1). Najwyższymi przeciętnymi wielkościami stada charakteryzowały się głównie gospodarstwa z nowych państw europejskich Unii Europejskiej.

Przeciętnie, badane gospodarstwa europejskie osiągały wydajność mleczną na poziomie 8057 kg ECM. Średnia wydajność mleczna krów w analizowanych gospodarstwach polskich wyniosła 6897 kg ECM. Najwyższe przeciętne wydajności mleczne krów odnotowano wśród gospodarstw w Szwecji, Danii i we Włoszech – odpowiednio: 9775, 9625 i 8847 kg ECM. Zdecydowanie najniższą średnią wydajność osiągnęły gospodarstwa irlandzkie – 6004 kg ECM.

Tabela 1. Charakterystyka badanych gospodarstw w krajach europejskich w 2006 roku

Kraj	Liczba gospodarstw	Wielkość stada krów [szt.]	Nakład pracy [LU]	Powierzchnia UR [ha]	Produkcja mleka [t ECM]	Wydajność mleczna [kg ECM]
DE	33	237	7,7	324,0	1986	8392
DK	3	177	4,0	160,2	1782	9625
BE	21	64	1,5	48,4	556	8758
UK	29	253	4,2	209,8	1958	7623
NL	37	132	1,8	84,5	1100	8389
IE	11	144	2,0	85,5	848	6004
FRA	25	67	2,6	135,6	534	8048
IT	15	133	4,8	67,6	1188	8847
ES	10	62	2,1	33,5	484	7562
LU	6	65	1,7	104,0	514	7948
SE	5	142	4,4	247,7	1383	9775
CH	8	48	2,4	37,1	362	7643
HU	7	553	29,7	922,9	3939	7113
PL	32	166	18,5	518,2	1324	6897
CZ	3	921	148,3	3552,0	7937	8902
SK	10	660	72,2	2761,3	5287	7388

LU – Labour Unit = 2100 godzin.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych EDF – Raport 2007.

WYNIKI BADAŃ

Sama wysokość produkcji, czy ponoszone na tę produkcję koszty nie charakteryzują jeszcze wyników gospodarowania. Dopiero odpowiednie zestawienie tych wielkości umożliwia ocenę i porównanie efektów różnych działalności prowadzonych w gospodarstwie i ocenę jego wyników jako całości [Kowalak 1999].

Przeciętny całkowity koszt wyprodukowania 100 kg ECM w gospodarstwach polskich należących do Europejskiego Stowarzyszenia Producentów Mleka wyniósł 120 zł i był najniższy wśród badanych krajów (tab. 2). Gospodarstwa polskie nadal charakteryzowały się konkurencyjnym poziomem kosztów produkcji mleka w stosunku do pozostałych gospodarstw europejskich. Równie niskie koszty na produkcję mleka poniosły gospodarstwa irlandzkie, czeskie i brytyjskie, przeciętnie wynosiły one odpowiednio: 121, 124 i 125 zł na 100 kg ECM. Najbardziej kosztowna była produkcja mleka w Szwajcarii i w Luksemburgu – odpowiednio 273 i 208 zł na 100 kg mleka ECM.

Największe znaczenie w kosztach całkowitych w badanych gospodarstwach należących do EDF miały koszty związane z pracą oraz koszty bezpośrednie. Produkcja mleka w Szwajcarii i Holandii wymagała poniesienia najwyższych kosztów związanych z pracą, które wyniosły odpowiednio: 119 i 86 zł na 100 kg ECM. Koszty związane z pracą w gospodarstwach czeskich i słowackich, kształtując się na poziomie 31 zł na 100 kg ECM, były konkurencyjne w stosunku do pozostałych badanych gospodarstw europejskich. Niskimi kosztami związanymi z pracą charakteryzowały się również gospodarstwa irlandzkie – 43 zł na 100 kg ECM i węgierskie – 44 zł na 100 kg ECM. Równocześnie, gospodarstwa te poniosły wysokie koszty bezpośrednie na produkcję mleka: gospodarstwa słowackie – 75 zł na 100 kg ECM, węgierskie – 70 zł na 100 kg ECM, czeskie – 67 zł/100 kg ECM. Najwyższymi wydatkami na paliwo oraz energię charakteryzowały się gospodarstwa polskie. Ich wysokość kształtowała się na poziomie 9,5 zł na 100 kg ECM i była o 42% wyższa od kosztów

Tabela 2. Poziom kosztów produkcji mleka w badanych gospodarstwach w krajach europejskich w 2006 roku [zł/100 kg ECM]

Kraj	Koszty bezpośrednie	Koszty pracy	Koszty budynków	Koszty ziemi	Koszty kwoty mlecznej	Pozostałe koszty	Koszty całkowite
DE	42,1	59,1	11,0	8,4	9,8	6,5	136,9
DK	43,0	49,6	22,8	22,1	8,1	5,4	151,0
BE	39,2	65,0	10,1	6,8	16,7	5,6	143,4
UK	48,7	51,2	7,2	11,7	0,4	5,3	124,6
NL	34,9	67,3	16,3	16,6	27,4	5,9	168,5
IE	40,2	43,3	10,2	15,3	3,6	8,2	120,7
FR	46,2	77,9	16,7	8,6	0,1	9,0	158,5
IT	60,1	63,6	24,8	11,0	7,0	15,5	182,0
ES	63,7	60,6	8,1	10,1	4,0	2,2	148,7
LU	64,4	85,6	11,8	14,5	22,9	9,1	208,3
SE	58,1	65,2	15,9	7,8	1,8	6,9	155,7
CH	67,9	118,6	35,3	20,5	13,5	16,9	272,7
HU	69,8	44,0	7,7	6,9	1,5	10,6	140,5
PL	38,8	46,8	17,0	8,5	5,6	3,3	120,0
CZ	67,0	30,5	7,2	0,5	2,5	16,4	124,1
SK	74,9	31,4	12,6	0,8	0,0	11,2	130,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych EDF 2007.

Tabela 3. Koszty bezpośrednie produkcji mleka w badanych gospodarstwach w krajach europejskich w 2006 roku [zł/100 kg ECM]

Kraj	Zakup zwierząt	Weterynarz, leki, inseminacja	Zakup pasz	Koszty pasz własnych	Pozostałe koszty	Suma kosztów bezpośrednich
DE	2,7	5,9	21,6	4,5	7,3	42,1
DK	5,0	6,1	19,7	3,7	8,5	43,0
BE	1,5	5,5	20,0	4,0	8,2	39,2
UK	2,5	6,5	26,1	4,7	8,8	48,7
NL	1,5	5,3	19,4	3,1	5,7	34,9
IE	0,1	6,2	17,8	7,8	8,1	40,2
FR	2,6	6,6	19,2	5,6	12,3	46,2
IT	2,5	5,8	36,4	3,2	12,2	60,1
ES	1,0	10,3	40,6	4,9	7,0	63,7
LU	10,1	8,1	24,4	7,3	14,6	64,4
SE	7,6	7,1	30,1	4,0	9,3	58,1
CH	14,5	10,3	28,5	2,3	12,4	67,9
HU	0,0	6,1	42,1	2,6	19,1	69,8
PL	1,8	5,2	15,7	10,3	5,9	38,8
CZ	0,8	4,3	51,2	0,0	10,6	67,0
SK	3,6	4,3	53,8	0,0	13,1	74,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych EDF 2007.

poniesionych na ten cel przez pozostałe analizowane gospodarstwa. W krajach europejskich trzecim, co do wielkości elementem kosztów całkowitych były koszty budynków. W Wielkiej Brytanii, w Czechach, na Węgrzech i w Hiszpanii, koszty poniesione na utrzymanie, dzierżawę i amortyzację budynków nie przekroczyły 10 zł na 100 kg ECM. Przeciętne koszty kwoty mlecznej osiągnęły najwyższe wartości w Holandii i Luksemburgu, odpowiednio: 27 i 23 zł na 100 kg ECM. Pozostałe koszty (ubezpieczenia, opłaty, składki, cła), kształtowały się średnio w badanych gospodarstwach na poziomie 9 zł na 100 kg ECM. Jak wynika z tabeli 3, najniższe koszty bezpośrednie poniosły gospodarstwa holenderskie,

polskie oraz belgijskie. Ich wielkość była mniejsza przeciętnie o 52% od kosztów poniesionych przez gospodarstwa słowackie i węgierskie. Największym, co do wielkości elementem kosztów bezpośrednich były koszty zakupu pasz, wynoszące w Polsce średnio 16 zł na 100 kg ECM. Najwyższymi przeciętnymi kosztami pasz z zakupu charakteryzowały się gospodarstwa hiszpańskie (41 zł na 100 kg ECM). Przeciętnie, analizowane gospodarstwa europejskie przeznaczyły na zakup zwierząt 4 zł na 100 kg ECM, przy kosztach poniesionych na weterynarza, leki oraz inseminację 6,5 zł na 100 kg ECM. Szwajcarskie gospodarstwa poniosły najwyższe koszty na zakup zwierząt – średnio 14,5 zł na 100 kg ECM, natomiast gospodarstwa węgierskie, nie poniosły na ten cel żadnych kosztów. Gospodarstwa polskie charakteryzowały się zdecydowanie najwyższymi przeciętnymi kosztami pasz własnych. Koszty materiału siewnego, nawożenia i ochrony roślin wyniosły w gospodarstwach polskich średnio 10 zł na 100 kg ECM, z ponad 70% udziałem kosztów nawożenia.

Średnio, we wszystkich analizowanych gospodarstwach przychody całkowite z produkcji mleka osiągnęły poziom 147 zł na 100 kg mleka o skorygowanej zawartości białka 3,3% i tłuszczu 4% (tab. 4). W państwach należących do UE-15 przychody całkowite wyniosły przeciętnie 143 zł na 100 kg ECM, przy całkowitych przeciętnych przychodach w gospodarstwach polskich, słowackich, czeskich i węgierskich kształtujących się na poziomie 132 zł na 100 kg ECM. Gospodarstwa szwajcarskie uzyskały przychody całkowite z produkcji mleka na poziomie 247 zł na 100 kg ECM. Średnia wysokość uzyskanych przychodów całkowitych z produkcji mleka w gospodarstwach polskich wyniosła 123 zł na 100 kg ECM.

Państwa należące do „starej UE” osiągały przychody za sprzedaży mleka na poziomie 114 zł na 100 kg ECM. Najwyższe przychody ze sprzedaży mleka osiągnęły gospodarstwa szwajcarskie (177 zł na 100 kg ECM). W grupie gospodarstw nowo przyjętych do UE najniższą cenę mleka uzyskały gospodarstwa węgierskie (96 zł na 100 kg ECM) przy wyższej o 8 zł cenie w gospodarstwach polskich i słowackich oraz wyższej o 15 zł na 100 kg ECM cenie w gospodarstwach czeskich. Kolejnym, istotnym źródłem przychodów dla analizowanych gospodarstw była sprzedaż bydła. Średnie przychody ze sprzedaży bydła w gospodarstwach polskich, słowackich, czeskich i węgierskich wyniosły 13 zł na 100 kg ECM i były o 3 zł niższe od przychodów w krajach UE-15. Pozostałe przychody w badanych gospodarstwach kształtowały się średnio na poziomie 5 zł na 100 kg ECM.

Pierwszy próg rentowności określa pokrycie przez cenę mleka kosztów bezpośrednich, kosztów wynagrodzeń i usług obcych, kosztów utrzymania maszyn i budynków (a także ich

Tabela 4. Źródła przychodów z produkcji mleka w badanych gospodarstwach w krajach europejskich w 2006 roku [zł/100 kg ECM]

Kraj	Sprzedaż mleka	Sprzedaż zwierząt	Płatności bezpośrednie, bilans VAT	Pozostałe przychody	Przychody całkowite
DE	110,0	18,2	2,0	2,5	132,7
DK	111,6	14,7	0,0	5,9	132,2
BE	109,6	14,8	7,4	0,3	132,1
UK	105,9	10,7	0,1	0,6	117,3
NL	113,3	13,7	12,2	8,3	147,5
IE	109,8	18,8	0,0	0,2	128,8
FR	113,5	21,8	10,3	4,8	150,4
IT	133,3	10,1	19,9	1,0	164,3
ES	120,3	12,2	1,5	2,1	136,2
LU	118,5	23,8	45,9	0,7	188,9
SE	109,8	14,7	12,3	3,8	140,6
CH	177,0	29,0	28,7	12,8	247,4
HU	96,1	3,3	20,6	5,6	125,6
PL	103,6	18,6	0,0	1,1	123,4
CZ	110,6	12,8	9,5	10,6	143,5
SK	103,7	17,4	0,0	14,5	135,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych EDF 2007.

dzierżawy), kosztów dzierżawy i utrzymania ziemi oraz pozostałych kosztów (tab. 5). Próg ten osiągnęła większość badanych gospodarstw, z wyjątkiem gospodarstw węgierskich, które uzyskały cenę mleka o 28 zł na 100 kg ECM za niską do osiągnięcia rentowności. Gospodarstwa słowackie i szwedzkie również uzyskały cenę mleka zbyt niską do osiągnięcia rentowności – odpowiednio o 7 i 1 zł na 100 kg ECM.

Drugi próg rentowności wskazuje pokrycie poniesionych kosztów całkowitych produkcji mleka przez cenę mleka. Całkowite koszty produkcji mleka były wyższe od cen mleka we wszystkich badanych gospodarstwach. Najbliższe osiągnięcia drugiego progu rentowności były gospodarstwa irlandzkie, czeskie, polskie oraz brytyjskie.

Tabela 5. Koszty produkcji oraz ceny mleka w badanych gospodarstwach w krajach europejskich w 2006 roku [zł/100 kg ECM]

Kraj	Koszty gotówkowe	Koszty amortyzacji	Koszty alternatywne	Cena mleka
DE	86,2	12,9	38,4	110,2
DK	83,0	15,6	52,6	111,9
BE	64,2	15,3	63,9	110,0
UK	90,6	7,3	26,8	105,9
NL	75,2	19,7	73,5	113,4
IE	71,9	5,8	43,0	109,9
FR	88,5	21,9	48,1	113,5
IT	106,7	16,1	59,3	133,4
ES	87,8	10,0	50,9	120,4
LU	114,8	21,1	72,3	118,8
SE	110,8	13,6	31,2	109,8
CH	152,6	18,7	101,4	178,0
HU	124,3	6,0	10,2	96,1
PL	70,4	10,5	39,2	103,9
CZ	108,5	7,5	8,2	110,7
SK	110,6	12,3	8,0	103,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych EDF 2007.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badania ukazały podobieństwo w poziomie ponoszonych kosztów w gospodarstwach polskich, czeskich i słowackich. Na tle tych krajów gospodarstwa z Węgier charakteryzują się przeciętnymi kosztami wyższymi o około 10%.

Równocześnie gospodarstwa węgierskie charakteryzowały się osiąganiem jednych z najniższych średnich przychodów z produkcji mleka. Było to spowodowane najniższą używaną przeciętną ceną mleka wśród wszystkich badanych krajów.

Gospodarstwa polskie w 2006 roku charakteryzowały się konkurencyjnym poziomem kosztów produkcji mleka w stosunku do pozostałych gospodarstw europejskich, osiągając najniższe koszty całkowite wśród badanych krajów. Koszty produkcji mleka w Polsce należały do najniższych w Europie nawet w porównaniu z gospodarstwami słowackimi lub węgierskimi.

LITERATURA

- EDF-Report. 2007: Federal Agricultural Research Center. Braunschweig.
- Grochowska R. 2003: Wspólna Organizacja Rynku Mleka i Produktów Mlecznych w Unii Europejskiej – zasady i mechanizmy działania. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa, 68[2], s. 6.
- Kowalak Z. 1999: *Ekonomika i organizacja rolnictwa*. Część 2. Wyd. eMPI², Poznań, s. 54.
- Sosnowska B. 2003: Poziom i niektóre czynniki wzrostu konkurencyjności ekonomicznej rolnictwa polskiego. [W:] *Wyzwania stojące przed rolnictwem i wsią u progu XXI wieku*, Kutkowska B. (red.). *Prace Naukowe AE im. Oskara Langego we Wrocławiu* Nr 980, s. 480.
- Świtlyk M., Ziętara W. (red.) 2008: *Analiza efektywności produkcji mleka i żywca wołowego. Raport 2008*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Rolniczej w Szczecinie, Szczecin, s. 5.

Agata Wójcik

ECONOMIC OUTPUTS OF DAIRY FARMS BELONGING TO THE EUROPEAN
DAIRY FARMERS IN 2006

Summary

Economic outputs of farms specializing in milk production in 2006 are analyzed in this paper. The analysis have been made by using European Dairy Farmers data. Research includes milk yield, direct costs of milk production, labour related costs, land costs, costs for machinery and buildings, quota costs, milk and animal returns and break-even-points.

Adres do korespondencji:

mgr Agata Wójcik
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwami
ul. Klemensa Janickiego 31
71-270 Szczecin
tel. (0 91) 449 68 79
e-mail: agata.wojcik@zut.edu.pl